

УДК 32.019.51+327

Денис Зейналов

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ТА МЕДІА НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНУ СТРАТЕГІЮ ТУРЕЧЧИНИ ЩОДО КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ ТА ПІВНІЧНОГО КАВКАЗУ

Стаття досліджує вплив громадської думки та медіа на зовнішньополітичну стратегію Туреччини у відношенні до країн Центральної Азії та Північного Кавказу. Розглядаються ключові аспекти економічного співробітництва, геополітичні фактори та історичні зв'язки між Туреччиною та державами регіонів. Автор аналізує еволюцію зовнішньополітичної поведінки Туреччини в контексті її взаємодії з іншими гравцями світової політики. Досліджуються медійні та електоральні процеси, що формують громадську думку та впливають на зовнішньополітичні рішення Туреччини. В статті відводиться увага також ролі інших акторів у регіоні та їхнім інтересам.

Ключові слова: *Туреччина, зовнішньополітична стратегія, Центральна Азія та Північний Кавказ, медіа, громадська думка.*

Постановка проблеми. Турецька Республіка, знаходячись фактично на перетині Європи та Азії, беззаперечно має одну з ключових позицій у системі регіональної, субрегіональної та, навіть, глобальній системі міжнародних відносин. Вплив Туреччини на регіони Центральної Азії та Північного Кавказу, її, в першу чергу, безпекова стратегія відіграє важливу роль у формуванні геополітичних процесів цих регіонів. Водночас це наштовхує на роздуми відносно причин і наслідків нинішньої стратегії.

Центральну Азію та Кавказ останнім часом все більше й більше називають місцем боротьби за вплив між різними акторами міжнародних відносин, такими як Росія, Китай, США та Європейський союз. Туреччина, в якості ключового актора у регіоні, розглядає ці регіони як важливі для своїх стратегічних інтересів, з точки зору, в першу чергу, геополітики та економіки. З огляду на пункти, зазначені вище, геостратегічне значення і положення Центральної Азії та Кавказу змушує задуматись й над місцем і роллю Туреччини у безпековій архітектурі цих регіонів.

Враховуючи медійні особливості, притаманні Туреччині, електоральні процеси, які очевидно неможливі без медійних інструментів, важливим є розуміння громадської думки, сформованої у турецькому суспільстві в контексті даної проблематики.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій включав в себе ознайомлення й опрацювання науково-дослідницьких робіт, досліджень, статей, аналітичних записок, офіційних документів, джерел органів державної влади та міжнародних інституцій, згадок в медіа й засобах масової інформації. Варто виділити аналітичні статті Вадима Волохова, Гели Васадзе, Євгенії Габер, Олексія Воловича, Олега Махно, Олега Березюка, Олександра Моценка, Руслана Демчишака, Сергія Польовика, Тетяни Стародуб, Юрія Пойти – матеріали розроблені цими дослідниками були фундаментально вивчені як такі, що дуже ретельно і професійно описують геополітичний й економічний аспект відносин Туреччини і держав Кавказу та Центральної Азії. Велику увагу в їх роботах приділено історичному тлу. Можна впевнено сказати, що ґрунтовний підхід цих дослідників склав підґрунтя даного дослідження. Опрацьовано матеріали аналітичних центрів «Українська призма», «Борисфен Інтел», Національного інституту стратегічних

досліджень. Також під час роботи приділено увагу турецьким дослідникам. Робота А. Давутоглу «Зовнішня політика Туреччини без проблем» (Davutoğlu A. – «Turkey's Zero-Problems Foreign Policy») характеризує загальні політологічні тенденції в Туреччині на початку 2010-их років. Дослідження Х. Акин Унвера «Російські цифрові ЗМІ та інформаційна екосистема в Туреччині» (H. Akın Ünver – «Türkiye'deki Rus dijital medya ve bilgi ekosistemi», 2019) ґрунтовно описує турецьке інформаційне поле, стан справ в ньому та вплив зовнішніх акторів, зокрема, Росії на нього. Важливою є робота доктора Сердара Йилмаза – «Політика Казахстану щодо Туреччини. Внутрішня структура, дискурс, зовнішня політика та фактор лідера» (Dr. Serdar Yılmaz – Kazakistan'ın Türkiye politikası. İç Yarı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni, 2016), яка ретельно досліджує центральноазійський загалом і казахстанський, зокрема, погляд на регіональну політику і сучасний стан справ в регіоні.

Вивчено інформаційний та медійний фон офіційних зустрічей перших осіб держав регіонів; проаналізовано й документи рівня міжнародних угод, які було ухвалено на таких зустрічах як, наприклад, Шушську декларацію.

Отже, **метою цієї статті** є виявлення особливостей розвитку сучасної зовнішньополітичної стратегії Турецької Республіки відносно власного стану справ в Центральній Азії і Кавказі, аналіз еволюції турецької зовнішньополітичної поведінки в протистоянні та/або партнерстві з іншими акторами регіонів, аналіз наявної громадської думки щодо політики Туреччини у цих регіонах й аналіз впливу цієї думки на зовнішньополітичні процеси, вивчення ролі інших акторів, їх інтересів.

Виклад основного матеріалу. Турецька Республіка фактично знаходиться на межі різних цивілізацій. При цьому очевидним є формування власного підходу

– підходу цивілізаційного або, принаймні, схожого на такий. З цього випливає й проблема власного геополітичного бачення та вектору подальшого розвитку.

На сучасному етапі розвитку Туреччини, при формуванні нової політичної системи, виникають складнощі у вирішенні геополітичних викликів. Ці проблеми полягають у потребі узгодження внутрішніх національних інтересів з пріоритетами зовнішньої політики. До того ж, не можна забувати про електоральні тенденції, на яких постійно сконцентрована увага політичних еліт.

З середини 2000-их років, фактично ми можемо виділити наявність двох основних напрямків зовнішньої політики Туреччини, які політикум завжди намагається протиставити один одному: атлантизм і євразійство. Другий підхід представляє собою альтернативний першому геополітичний сценарій, базуючись на потенційних можливостях Туреччини [13]. Власне Туреччина опинилась в ситуації, в якій позиція посередника між двома різними цивілізаційними та геополітичними підходами буде для неї максимально вигідною.

Турецька Республіка має відносно стабільний внутрішній стан, не враховуючи економічних показників, але які не впливають на міжнародну торгівлю тощо. Нормальні відносини з мусульманськими державами, сильні економічні зв'язки з різними акторами та підтримку від НАТО, якому так необхідна Туреччина, в контексті лобювання власних інтересів у Чорноморському регіоні та поблизу нестабільного сирійського регіону. Це дозволяє Туреччині позиціонувати себе як посередника між Заходом і ісламськими країнами, здобуваючи позицію впливової держави, що відіграє ключову роль у міжнародних відносинах регіону. Здійснюючи стратегічні дії для досягнення своїх економічних та політичних цілей,

Туреччина успішно діє на всіх фронтах і одночасно є важливим союзником для країн Заходу. Звідси випливає, що забезпечення власних зовнішньополітичних пріоритетів Туреччиною є цілком і повністю можливим. А перешкоди, які виникають на цьому шляху, турецькому керівництву вдається вправно обходити або перечікувати. Значною мірою на подібний стан справ вплинуло вигідне геополітичне розташування, громадська думка, мовчазна згода населення в більшості своїй, зацікавленість інших сторін у співпраці через економічний та транзитний потенціал Туреччини, наявність впливових позицій в регіональних та міжнародних структурах, лобістських ініціатив [8].

В цьому контексті, далеко не останнє місце посідають у відносинах з Туреччиною держави Центральної Азії та Кавказу. І тут варто наголосити на історичному аспекті, який турецька сторона часто використовує як ледь не вирішальний у побудові міждержавних відносин.

Фактично з початку 2000-их років, після приходу до влади в Турецькій Республіці Реджепа Ердогана, Туреччина почала формувати нову власну геополітичну ідеологічну концепцію – «тюркський світ» [5]. Більш того, вплив міжнародного безпекового середовища обумовив зміни в уявленні про ймовірні інструменти реалізації зазначеної ідеології, що призвело до трансформації самої доктрини та появи неопантюркізму. До цього, ще за часів Османської імперії була ідея «османізму». Нинішній підхід деякі фахівці схилиються називати «неосманізмом», дехто – «неопантюркізмом», інші просто – «пантюркізмом». На нашу думку, враховуючи відмінності з османськими політичними підходами та спираючись на заяви діючого вищого військово-політичного керівництва та академічних еліт Туреччини, більш доречним є

використання поняття «неопантюркізм», адже саме воно більш влучно описує нинішній актуальний концептуальний підхід Туреччини до своєї зовнішньополітичної стратегії щодо країн Центральної Азії та Кавказу. Але варто зауважити, що й «неосманізм» має місце. Питання в тому як ми тлумачимо ці поняття [5].

Все ж таки, поки що можна констатувати, що Туреччина «ходить по лезу ножа» намагаючись використовувати і перший, і другий підхід. Але неопантюркізм є більш широким, більш зрозумілим і доступним, більш реалістичним в очах пересічних громадян й таким, що, на погляд турків, легше імплементувати за межами Туреччини. Неосманізм виглядає на фоні неопантюркізму дещо радикальнішим і, навіть, небезпечнішим [5]. Туреччина усвідомила, що, наприклад, проект Пантуранської держави, який викликав багато дискусій в наукових та політичних колах, «не на часі» [13]. Але дозволимо собі частково не погодитись з цією думкою. Справа в тому, що враховуючи інтеграційні процеси економічного та політичного характеру, можна впевнено сказати, що Туреччина не втратила інтерес до держав Центральноазійського та Кавказького регіонів. Більш того: вважаю, що всі ці процеси є ничим іншим, ніж намаганням підготувати фундамент для майбутніх поколінь у спробі об'єднання тюркських народів. Причому, далеко не обов'язково шляхом об'єднання в одну державу. Зумовлено це саме впливом громадськості, її думкою, ментальними особливостями. Очевидно, що без застосування методів м'якої сили, досягти такого ефекту згоди було б складно. Панівна в Туреччині Партія справедливості та розвитку ініціювала зміну політичної системи. Фактично – з метою збільшення і зміцнення президентської влади в країні. Жартома цю систему називають «султанат Ердогана».

Ідеологічні розбіжності та внутрішні чвари опозиції призвели до того, що значною мірою не було заперечень проти такого розвитку подій. Власне, сам факт демонстрації такої політичної сили, при чому демократичними методами, відкинув будь-які закиди у «нелегітимності» [8]. Зовнішньополітичні концепції та стратегії Туреччини на фоні посилення влади Ердогана також зазнають відповідних змін. У 2016 році в Туреччині відбулась спроба військового державного перевороту. Рішучість і швидкість дій, проявлені владою в усуненні такого серйозного внутрішнього виклику, засвідчили спроможність Туреччини до реагування на загрози власній безпеці. При чому на загрози як внутрішні, так і зовнішні. Звісно, події 2016 року не могли не вплинути й на безпекову стратегію Туреччини, яка торкнулася й держав Кавказу та Центральної Азії. Варто зауважити і на ролі політичних поглядів та наративів, поширюваних в турецькому суспільстві. В Туреччині дуже високі антиамериканські настрої. У свою чергу, підтримка описаної вище концепції неопантюркізму, в тому чи іншому вигляді, дуже широка. Пояснити це можна декількома факторами. По-перше, наявністю глибокої історичної пам'яті турецького народу. По-друге, баченням себе як «старшого брата» серед тюркських народів. По-третє, бажанням протиставити навколоєвроатлантичним, навколоросійським та навколочитайським цивілізаційним концепціям світу свій власний ідеологічний продукт, мета та методи якого зрозумілі, в першу чергу, самим туркам [12]. Беззаперечно, намагання посилити свій вплив у Кавказькому та Центральноазійському регіонах, не в останню чергу, зумовлене й актуальними регіональними конфліктами у світі. Зокрема, це стосується боротьби Ізраїлю проти ХАМАСу, російсько-української війни, конфлікту між Азербайджаном та Вірменією. Якщо останній прямо лежить в

площині Кавказького регіону і ми спостерігаємо відверту зацікавленість Туреччини у перевазі саме Азербайджану, то з першими двома не все так очевидно. Справа в тому, що війни в Ізраїлі і Україні без перебільшення сколихнули баланс сил в усьому світі. Система безпеки стала зазнавати ще більших й активних змін. Й тим часом, поки увага світової спільноти сконцентрована на важких за своєю суттю конфліктах у Східній Європі та на Близькому Сході, Туреччина, користуючись моментом слабкості Росії та сконцентрованою іншими акторів на збройних протистояннях, нарощує свій економічний вплив в регіонах свого глибокого інтересу – Кавказі та Центральній Азії. Варто ще раз наголосити на важливості саме концептів неопантюркізму та частково неоосманізму у зовнішньополітичній стратегії Туреччини. Адже провідний вплив на ці регіони Туреччина здійснює саме з точки зору реалізації цих підходів, застосовуючи засоби м'якої сили та гнучкої дипломатії, пропонуючи не гірший, ніж у Росії чи Китаю альтернативний центр сили для Кавказу та Центральної Азії [12]. Громадська думка та вплив медійних інструментів тільки сприяють цьому в Туреччині.

Розглядаючи питання навколо Кавказу та Центральної Азії з точки зору геополітики, в першу чергу, варто звернути увагу на інтереси акторів, які позиціонують себе як великі глобальні гравці. Виходячи з цього, можна виділити «геополітичний трикутник: Туреччина-Росія-Китай». Інтереси перших двох особливо проявлені на Кавказі. Китай більш зацікавлений у Центральній Азії [12]. Російська Федерація на Кавказі своїм найголовнішим партнером і союзником до недавнього часу вважала Вірменію. Але протягом останнього року відносини між державами різко погіршились. На тлі політичної і військової нездатності Росії забезпечити контроль над

ситуацією у Нагірному Карабасі, як вона це зобов'язалась робити після переговорів 2020 року, Вірменія втратила віру у геополітичну здатність Росії. Довіра вірменського суспільства до Росії нині досягла свого історичного мінімуму. Азербайджан, підтримуваний Туреччиною дипломатично, економічно, технологічно і військово, користуючись зануреністю Росії у війну в Україні і фактичною відсутністю перешкод на своєму шляху, повернув повний і цілковитий контроль над своїми землями в Нагірному Карабасі військовим шляхом. Рішуче відновлення суверенітету над цими землями після десятиліть невизначеності дозволило говорити про зростання Азербайджану як серйозного регіонального актора з надпотужним союзником у вигляді Туреччини. Взагалі варто наголосити на особливому місці і ролі Азербайджану у міждержавних відносинах Туреччини. Саме Азербайджан став стратегічним партнером номер один на Кавказі. Беззаперечно, військові кампанії Азербайджану у 2020 та 2023 роках не були б настільки ефективними без допомоги Туреччини. Більше того, можна сказати, що є серйозні й фундаментальні підстави вважати, що без активного сприяння Туреччини, Азербайджан не зміг би так блискавично та, в певній мірі, неочікувано повернути контроль над Нагірним Карабахом.

Взагалі політична й суспільна неприязнь між вірменами та турками є очевидною – важке історичне минуле неабияк впливає на політичні реалії зараз. Чого варта лише згадка про геноцид вірмен 1915 року. А нинішня підтримка Туреччиною Азербайджану робить нормалізацію відносин Вірменії з Туреччиною практично неможливою. Роль Росії в Кавказькому регіоні нині, як показали події останніх років, занадто перебільшувалась. Звісно, раніше з точки зору Росії, Кавказ був у прямій зоні її геополітичних інтересів. Дві чеченські кампанії і п'ятиденна війна в Грузії

2008 року яскраво це демонструють. Але відносно першого слід наголосити – війни в Чечні часто позиціуються самою Росією, як «боротьба» або «війна з тероризмом». Чечня наприкінці 1990-их - початку 2000-их була для Росії таким собі лакмусовим папірцем – чинником, «стабільність» якого (в межах російської доктрини безпеки) гарантувала б непохитність владної вертикалі, враховуючи задекларовану федеративну форму устрою [1].

На прикладі Чечні, можна простежити позицію Туреччини щодо частини Північного Кавказу, що під контролем Росії. Туреччина під час Другої чеченської війни стала прихистком для декількох тисяч чеченських біженців. Але значної підтримки чеченський народ не отримав. Загалом, Туреччина дотримувалася позиції мовчазної згоди або незгоди з діями Кремля в Північній частині Кавказу. Ключове – про це турецькі представники ніколи не говорили. Максимум, про що заявляло турецьке керівництво, так це розмиті і не до кінця зрозумілі повідомлення про підтримку миру та стабільності в регіоні. Таке відношення зумовлене небажанням псувати відносини з Росією і, водночас, розумінням певної ментальної близькості до народів Північного Кавказу. Балансування й зумовило фактичну відсутність яскраво вираженої позиції. До того ж, сконцентрованість на власних внутрішніх проблемах другої половини дев'яностих років минулого століття, явно не сприяла залученню Туреччини в цей регіональний конфлікт. А ось, без перебільшення, експансіоністські настрої Росії, проявлені в іншій частині Кавказу, вже змусили Туреччину переглянути свою зовнішньополітичну стратегію. По-перше, через наявність в регіоні прямих економічних, зумовлених транспортними і енергетичними коридорами, інтересів. По-друге, усвідомлення потенційної загрози геополітичним інтересам, заснованим на вищезгаданій концепції неопантюркізму.

Реалізація ідей, пов'язаних з неопантюркізмом, неможлива без залучення кавказьких акторів, зокрема Азербайджану як головного політичного хабу регіону і Грузії, виконуючої роль транзитного пункту як з економічної точки зору, так і з ідейної. Перехід Кавказького регіону в сферу глибокого впливу Російської Федерації, з точки зору зовнішньополітичної стратегії Туреччини, є загрозою. Нині, враховуючи ідеологічну поразку Росії на Кавказі, зумовлену втратою Вірменії як довіреного партнера, ця загроза знизилась, але ризики з точки зору Туреччини лишаються, адже російський вплив на грузинський політичний естеблішмент і азербайджанські економічні кола ще лишається потужним. Що стосується Грузії, то з точки зору Туреччини – це надійний транзитний пункт товарів і енергетичних вантажів, політичного капіталу. Основна частина Азербайджану, за винятком Нахічеванської Автономної Республіки, не має кордону з Турецькою Республікою. Турецько-вірменський кордон закритий. Відповідно, Грузія безальтернативний для Туреччини транзитний пункт на шляху до Азербайджану та Центральної Азії. Роль Азербайджану як хабу інтересів для Туреччини важко переоцінити. Звісно, азербайджанські еліти переслідують власні інтереси. Але азербайджанцям та туркам влучно вдалось поєднати спільні позиції та інтереси. Підписана в 2021 році Шушська Декларація (Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttefiklik İlişkileri Hakkında. ŞUŞA BEYANNAMESİ) яскраво демонструє єдність турецьких та азербайджанських поглядів на безпекову, економічну та культурну складову регіональних відносин [4].

Центральна Азія посідає не менш важливе місце у зовнішньополітичній стратегії Туреччини аніж Кавказ. Перше, на чому варто наголосити, так це на

наявності ще одного, крім Туреччини та Росії, великого геополітичного гравця, зацікавленого в регіоні. Китайська Народна Республіка намагається шляхом економічної взаємодії на міждержавному рівні з кожною окремо взятою країною регіону здобути вплив та авторитет в регіоні з метою використати його в подальшій перспективі у реалізації власних глобальних цілей. Зокрема, йдеться про проект «Нового шовкового шляху», який пов'язує регіони Кавказу та Закавказзя з Центральною Азією. В цьому контексті варто звернути увагу на Шанхайську організацію співробітництва (ШОС). Саме використовуючи цей майданчик для реалізації своїх прагнень в економічному плані, Китай м'якою силою «протягує» й політичні інтереси. Туреччина, лобіюючи проект Тюркської ради, тобто Ради співробітництва тюркомовних країн, змогла залучити туди, крім Азербайджану на Кавказі, ще Казахстан та Киргизстан. Економічне співробітництво з останніми двома для Туреччини є вкрай важливим.

Підтримуючи концепцію неопантюркізму, турки мають щоразу знаходити нові й нові засоби заохочення партнерів в Центральній Азії. Водночас, цікавим є кейс Узбекистану. Узбекистан не є державою-членом Тюркської ради, але разом з, як не дивно, Угорщиною, є спостерігачем. Узбекські високопосадовці наголошують на прагненні до інтеграції з Китаєм, який, на думку Узбекистану, є більш привабливим і вигідним для реалізації національних інтересів. Через це Узбекистан віддає відверту перевагу вищезгаданій Шанханській організації співробітництва. Наприклад, у вересні 2022 року в Самарканді (Узбекистан), в межах саміту ШОС, було узгоджено будівництво нової дороги, яка б мала сполучити Узбекистан та Китай. Узбекистан відверто лобіював цей проект і домігся його виведення на серйозний регіональний рівень. На саміті «Китай-

Центральна Азія» в травні 2023 року Китай, Киргизстан та Узбекистан домовились про будівництво нової залізниці. Причому, варто зазначити, що цю дорогу буде побудовано без російської участі. Тобто, вона стане фактично коротким шляхом з Китаю в Європу в обхід Росії. Туреччина в цьому контексті має неоднозначну позицію. З однієї сторони є відверта зацікавленість у налагодженні нових альтернативних торговельних і економічних шляхів, що начебто мало б відповідати концепції неопантюркізму. З іншої сторони виникає конфлікт лідерських інтересів – під чією егідою здійснюються великі проекти. Тому питання партнерства, з точки зору реалізації спільних проектів, переростає в площину конкуренції – як в економічній, так і в ідейній та геополітичній. Роль Росії в регіоні, аналогічно із позиціями на Кавказі, останнім часом значно зменшилась. Пов'язано це, насамперед, зі сконцентрованістю Росії на війні з Україною. Водночас, як це не парадоксально, саме центральноазійський регіон став актуальним економічним хабом для Росії. Економічні санкції, накладені на Росію західними державами, змушують її шукати нові шляхи імпортування товарів, послуг та технологій.

Країни Центральної Азії ідеально, з точки зору Росії, підходять для цієї цілі. Як приклад, обіг «експорту-імпорту» в Киргизстані за 2022 рік зріс на 5000 %. Очевидно, що мова не про «киргизьке економічне чудо», а про обхід санкцій шляхом вторинного експорту [10]. Таджикистан в зовнішньополітичній стратегії Туреччини розглядається, в першу чергу, як буферна зона і умовний кордон між «тюркським світом» і Афганістаном, який вже не входить в межі інтересів Туреччини. Принаймні саме такий висновок можна зробити, аналізуючи зустрічі вищого керівництва Туреччини та Таджикистану. Цікаво поглянути на Туркменістан з точки зору досліджуваної

проблематики, адже аналізу стану справ з цією державою обмаль.

Туреччина є одним з найбільших і нечисленних економічних партнерів Туркменістану. Через закритість та ізольованість Туркменістану Туреччина, як здавалося, могла б використовувати його у реалізації своїх інтересів в межах Центральної Азії. Але це не є можливим в повній мірі через відсутність зовнішнього активного авторитету Туркменістану на міжнародній арені та через неспроможність запропонувати власний політичний продукт іншим державам. А внутрішній «політичний ринок» Туркменістану для Туреччини не представляє глибокого інтересу. Турецько-казахстанські відносини посідають особливе місце у зовнішньополітичній стратегії Туреччини в Центральній Азії. Казахстан є найбільшою державою регіону і здійснює реальну самостійницьку політику намагаючись будувати навколо себе маленькі осередки центрів сили. Користуючись занепадом російського становища в регіоні, сконцентрованістю Туреччини та Китаю на опонуванні один одному, Казахстан намагається останні декілька років будувати власну лінію сили – в основному спираючись на економічні проекти та свій транзитний потенціал. Туреччина, звісно, бачить ці прагнення. Відкрите намагання оскаржити їх неминуче призведе до ескалації та напруження відносин – причому не тільки із самим Казахстаном, а й з іншими акторами, і в першу чергу з Китаєм. Тому Туреччина обрала обережну стратегію, в якій Казахстан посідає місце такого собі «проміжного лідера». Якщо проводити паралель з Кавказом, то там таким лідером є для Туреччини Азербайджан. Це означає, що Туреччина в межах своєї зовнішньополітичної стратегії та концепції неопантюркізму, визнає регіональне лідерство Казахстану, але в якості посередника між Туреччиною та іншими державами центральноазіатського регіону.

Поки можна впевнено констатувати певний балансуючий дрейф між Туреччиною і Казахстаном – є щирі прагнення зберегти вже здобуті результати і напрацьовані хороші відносини, поєднуючи це з переслідуванням власних інтересів, але без застосування різких і контраверсійних методів [17].

Центральна Азія залишається для Туреччини тим стратегічним напрямком на який увага та ресурси будуть й надалі спрямовуватись, враховуючи субрегіональну та глобальну політичну кон'юнктуру, що склалась.

Висновки. Зовнішньополітична стратегія Турецької Республіки щодо країн Центральної Азії та Кавказу ґрунтується на ідейній, економічній та геополітичній складових. Усвідомлення Туреччиною себе як регіонально значущого актора з потенціалом здійснювати вплив на глобальні процеси, змушує турецькі еліти шукати нові шляхи реалізації цього потенціалу. Центральна Азія та Кавказ найбільш очевидні, зрозумілі і доступні, з точки зору Туреччини і турецьких громадян для цієї мети. Поставши перед вибором власного геополітичного шляху та формуванням своєї доктрини, Туреччина сформулювала концепцію неопантюркізму. Ця концепція викликає підтримку і серед політичних еліт, і в опозиції, і в турецькому суспільстві загалом. Водночас, Туреччина у своїй зовнішній політиці поки відмовилась від агресивних і радикальних методів імплементації своїх концептів. Підходи, запропоновані неосманізмом, відійшли на другий план. Беззаперечно, Туреччині досить вдало вдається позиціонувати себе як посередника між Заходом і ісламськими країнами, здобуваючи позицію впливової держави, що відіграє ключову роль у міжнародних відносинах регіону. Цей сценарій спрацював і в стратегічному контексті щодо держав Кавказу та Центральної Азії.

На Кавказі головним партнером Туреччини є Азербайджан. Тісне військове

і політичне співробітництво між двома державами носить системний, послідовний і стратегічний характер. Грузія має в очах Туреччини роль економічного та транспортного посередника. Вірменія, звісно, враховуючи історичне тло і радикально різні концептуальні бачення регіону, не має з Туреччиною нормальних відносин. Для Туреччини вірменське питання не є першочерговим на порядку денному, а підтримка Азербайджану здійснюється не заради того, щоб зміцнити свої позиції проти Вірменії, а заради лобювання власних неопантюрських або хоча б протурецьких настроїв в регіоні. Статус-кво влаштовує як Туреччину, так й інших кавказьких акторів. Туреччина й надалі буде використовувати ті самі методи з просування своїх інтересів в регіоні.

В Центральній Азії сформувався геополітичний трикутник «Туреччина-Росія-Китай». Туреччина, намагаючись вибороти лідуючу позицію в регіоні, застосовує м'які методи та засоби, переважно точкові. Усвідомивши, що пряма радикалізація своїх інтересів в регіоні призведе до псування вже здобутих результатів, Туреччина йде шляхом найменшого спротиву – економічні і культурні проекти в поєднанні з інфраструктурними. Але тут є велика конкуренція з Китаєм, менша з Росією. Казахстан і Киргизстан зацікавлені у продовженні статусу-кво – балансуювання між Китаєм і Туреччиною дає першим двом можливість отримати політичні бенефіти і від КНР, і від Турецької Республіки. Узбекистан відверто заявив про бажання співпрацювати більшою мірою з Китаєм. Туркменістан, враховуючи відсутність альтернатив та й, зрештою, особливо не прагнучи їх знайти, продовжуватиме торгівлю з Туреччиною. Таджикистан розглядається Туреччиною як прикордоння у просуванні концепту неопантюркізму. Туреччина й надалі продовжуватиме ведення такої зовнішньополітичної стратегії щодо країн

Центральної Азії та Кавказу за умови, що баланс сил в регіоні залишатиметься таким самим. Прогнози, що цей баланс сил зміниться, на наш погляд, недостатньо вагомі. Ймовірним наріжним каменем могло б стати ставлення до війни в Ізраїлі. Але мова лише про декларативні позиції й не більше в контексті досліджуваних регіонів.

Вельми важливим зацентувати увагу на тому, що Туреччині у своїй зовнішньополітичній стратегії вдається балансувати між ідейною складовою, представленою неопантюркізмом, і реальними викликами, пов'язаними з поточними геополітичними процесами, в які залучені всі пов'язані з регіоном актори. Подальший успіх або невдача зовнішньополітичної стратегії Туреччини щодо країн Центральної Азії та Кавказу, напряду залежить від того, наскільки ідея неопантюркізму залишатиметься актуальною для турецького суспільства і чи зможе турецький естемблшмент надати більш зрозумілу, доступну, політично якіснішу і значущу альтернативу. Ймовірно, нині таких альтернатив в турецькому суспільстві немає або вони абсолютно непопулярні. Вплив громадської думки, електоральних тенденцій й медіа, попри авторитарні ознаки, наявні в Туреччині, лишаються ключовими у будівництві політичної стратегії відносно Центральноазійського й Кавказького регіонів. Політичні еліти в Туреччині не можуть нехтувати цими факторами, адже від цього опосередковано залежить їх легітимність.

В будь-якому випадку Туреччина керуватиметься виключно своїми інтересами. Будь-які кроки, які можуть бути розцінені як відступ від офіційної зовнішньополітичної стратегії, є нічим іншим, як намаганням досягти своїх цілей іншими шляхами. Для Кавказу та Центральної Азії важливим є усвідомлення цього факту, адже від цього напряду

залежить вибудовування їх власних аналогічних стратегій.

Говорити про відмову від інтересів на Кавказі та в Центральній Азії ми зможемо лише після офіційної відмови Туреччини від таких інтересів або у разі появи більш перспективної альтернативи. Але передумов для такого розвитку подій немає. Власне, тривале збереження статусу-кво видається нині в контексті досліджуваної теми найбільш ймовірним сценарієм.

Список літератури:

1. Березюк О. Північний Кавказ - як порохова бочка Росії. 2023. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/piv-nichnyu-kavkaz-yak-porokhovabochka-rosiyi/>. (дата звернення: 11.04.2024)
2. Бобровицький А., Гавриленко Н., Замікула М., Парахонський Б., Ус І., Широкий Г., Яворська Г. Стратегічне партнерство з Турецькою Республікою: зовнішньоекономічні аспекти. 2022, Київ: НІСД, 59 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.16>. (дата звернення: 11.04.2024)
3. Бурейко, Н., Максак, Г., Шелест, Г., (). Українська призма: Зовнішня політика 2022. Аналітичне дослідження. Київ. 2023. 258 с.
4. Волович О. Південний Кавказ у геополітичному трикутнику «Туреччина — Росія — Іран». 2020. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/voprosy/armii-voorugenie/pivdennij-kavkaz-v-geopolitichnomu-trikutniku-turechchina-rosiya-iran/>. (дата звернення: 11.05.2024)
5. Волохов В. Центральна Азія у планах Туреччини. Вплив «тюркського фактору» на розвиток ситуації в регіоні Центральної Азії. 2020. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/turechchina-centralna-a-ziya-uplanax-ankari/>. (дата звернення: 11.05.2024)

6. Габер Є. Партнери, кращі за Росію: як змінилося ставлення Туреччини до України та інших сусідів. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/01/12/7118382/> (дата звернення: 11.05.2024)
7. Габер Є., Васадзе Г., Пойта Ю. Підтримка санкційного режиму проти РФ Туреччиною та країнами Південного Кавказу, Центральної Азії. 2022. URL: <http://prismua.org/sacntions2467> (дата звернення: 11.05.2024)
8. Демчишак Р. Основні напрями та пріоритети зовнішньої політики Туреччини в період президентства Реджепа Ердогана. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Вип. 30. С. 130–136.
9. Мавріна О. Стратегічне партнерство в зовнішньополітичній практиці Туреччини. *Сходознавство*. 2012. № 59. С. 48–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhodoz_2012_59_8. (дата звернення: 11.05.2024)
10. Махно О. Росія втрачає Кавказ? Ердоган сильніший за Путіна. 2023. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/rosiya-vtrachae-kavkaz-erdogan-silnishiy-zaputina/>. (дата звернення: 11.05.2024)
11. Мощенко О. Пріоритетні напрями зовнішньої політики Туреччини у Близькосхідному регіоні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. С. 183-191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_4_26. (дата звернення: 11.05.2024)
12. Польовик С.. Настав час оновлення стратегії стосовно Центральної Азії. 2023. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/nas-tav-chas-onovlennya-strategii-st-osovno-centralnoi-azii/>. (дата звернення: 11.05.2024)
13. Рижков М. Геополітичний вибір для Туреччини: досвід для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць*. Київ. 2010. Вип. 93, ч. 1. С. 17-22.
14. Стародуб Т. Сучасна політика Туреччини на Близькому Сході в контексті її залучення до революційних подій. 2011. URL: <http://www.vidkrytochi.org.ua/> 2011/11/2011.html. (дата звернення: 11.05.2024)
15. Чубрикова О. Нові підходи у реалізації зовнішньої політики Турецької Республіки: переваги багатовекторності. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2011. Вип. 17. С. 126-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2011_17_21. (дата звернення: 11.05.2024)
16. Davutoğlu A. Turkey's Zero-Problems Foreign Policy. *Foreign Policy*. 2010. May 20. URL: <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy>. (дата звернення: 11.05.2024)
17. Serdar Yılmaz. Kazakistan'ın Türkiye politikası. İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni. 2016. URL: https://www.academia.edu/35738987/KAZAK%20TANININ_T%20C%20CRK%20C%20BOYE_POL%20T%20KASI (дата звернення: 11.05.2024)
18. Akin Ünver H. Türkiye'deki Rus dijital medya ve bilgi ekosistemi. EDAM, Oxford CTGA & Kadir Has Üniversitesi. 2019. URL: <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2019/08/AKIN-Russian-Digital-Media-TR.pdf> (дата звернення: 11.05.2024)
19. Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttelik İlişkileri Hakkında. ŞUŞA BEYANNAMESİ. 2021. URL: <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/2021-06-15-Azərbaycan-Sus-aBeyannamesi.pdf> (дата звернення: 11.05.2024)

Zeinalov D. R. – student of the Faculty of International Relations, Political Science, and Sociology of the Odesa I. I. Mechnikov National University.

THE INFLUENCE OF PUBLIC OPINION AND THE MEDIA ON TURKEY'S FOREIGN POLICY STRATEGY TOWARDS THE COUNTRIES OF CENTRAL ASIA AND THE NORTH CAUCASUS.

The article explores the impact of public opinion and media on Turkey's foreign policy strategy towards the countries of Central Asia and the North Caucasus. Key aspects of economic cooperation, geopolitical factors, and historical ties between Turkey and the region's states are examined. The author analyzes the evolution of Turkey's foreign policy behavior in the context of its interaction with other players in global politics. Media and electoral processes shaping public opinion and influencing Turkey's foreign policy decisions are investigated. The article also pays attention to the role of other actors in the region and their interests.

Key words: *Turkey, foreign policy strategy, Central Asia and the North Caucasus, media, public opinion.*

*Рекомендовано до друку –
к. і. н., доцентом Глебовим В. В.*

Стаття надійшла в редакцію 04.05.2024 р.